

Sociální psychologie

SZ7BK SOPS

Sociální učení

Literatura:

Řezáč, Jaroslav. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Brno: PAIDO, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.

Jandourek, J. 2001 – Sociologický slovník, Praha Portál

Keller, J. 2001 – Úvod do sociologie, Praha

Rozsypalová, M. Čechová, V. Mellanová, A. – Psychologie a pedagogika I.

Pucková, L. 2003 – Referát z předmětu sociologie – Socializace.

www.meredit.cz – článek Co se skrývá pod pojmem socializace jedince, autorka Kateřina Kalenská.

Učení = *vnitřní organizovaný proces, závislý na nervové soustavě, v jehož důsledku dochází k dílčí (či celkové) restrukturalizaci psychických obsahů i způsobů jejich uspořádání (tj. ke změně jejich množství, míry, určitosti, stupně uspořádanosti) a zároveň i ke změně forem chování a jednání.*

Neurofyziologické děje tvoří bázi (terén),
na níž **psychosociální učení** probíhá a
která také tento proces ohraničuje
**anatomicko-fyziologickými dispozicemi
konkrétního jedince.**

Psychologický aspekt procesu
psychosociálního učení je produktem
antropogeneze (vývoje) **člověka** a
znamená, že modely a vzory a způsoby
učení se těmto vzorům jsou produktem
historické kulturní zkušenosti.

Podle amerických psychologů R. S. Woodworth (1869 – 1962) a H. Schlosberga by se učení nemělo chápat jako svébytný druh aktivity, ale jako **činnost organismu, která se vyskytuje v organismu během mnoha druhů aktivit. Projevuje se později jako následný účinek aktivity.**

Učení se projeví vždy, když pozdější aktivita vykáže nějaký následný účinek aktivity předchozí. Je to především aktivita, která vytváří učení“

Aktivita je nezastupitelnou podmínkou učení, ale ne učení samotným.

Učíme se stále, jakmile je organizmus aktivován.

Spontánní učení je doprovodným jevem všech aktivit člověka.

Specificky lidské formy učení jsou tříděny různě vždy v závislosti na zvoleném kritériu. Obvykle se člení na:

- 1. Senzomotorické**
- 2. Verbální**
- 3. Kognitivní**
- 4. Sociální**

Sociální učení

= psychologický mechanismus
socializace

Sociální učení = osvojování si
komplexních způsobů chování a
jednání přiměřených určité sociální
situaci.

Produktem sociálního učení jsou
sociální role (jako komplexy chování),
také postoje, hodnoty, ideály apod.

Sociální učení lze rozdělit na **formy (druhy)**, které jsou spíše **různé projevy jednoho komplexního děje**, než naprosto autonomní rozdílné způsoby učení.

Druhy sociální učení

- 1. Asociace (podmiňování)**
- 2. Posilování (zpevnování)**
- 3. Observace (odezírání)**
- 4. Anticipace (očekávání)**
- 5. Imitace (napodobování)**
- 6. Identifikace (ztotožnění)**

1. Asociace (podmiňování)

- **vytváření spojů mezi podněty a odpověďmi jedince na ně**
např. když si půjčím knihu, vím, že ji musím vrátit

2. Posilování (zpevnování)

Je založeno na

- a) odměnách (pochvaly, uznání) – **kladná motivace**
- b) trestech (projev nesouhlasu, zamítnutí, zavržení)

Aby byla výchova důsledná a účinná, je třeba vybudovat **system odměn a trestů**.

Každé dítě bude mít **hranice**, které bude **respektovat**

Hranice mu pomohou **orientovat se ve světě, pozná, co je povinnost, význam trestu, odpovědnosti**.

Výchovné odměny a tresty by měly být **přiměřené osobnosti dítěte a jeho věku**.

Jde o jednu z relativně nejjednodušších forem lidského sociálního učení.

Určité chování či jednání je posíleno (odměněno) podnětem sociální povahy.

Podnětem sociální povahy jsou různé obdoby téhož: **sociální akceptace**.

Projev sociální akceptace má **posilující** **účinek**, protože **uspokojuje významnou sociální potřebu člověka - být přijímán, „být brán“, být akceptován.**

Např.: úsměv,
pochvala,
projev ochoty ke kontaktu,
atd.

Když po nějakém chování přijde **odměna** (reinforcement), **zvyšuje se** pravděpodobnost zopakování chování. Pokud přijde **trest**, **snižuje se** pravděpodobnost opakování chování. Pokud určité chování je bez odezvy, chování postupně vyhasíná.

Určité chování (ať už spontánní nebo iniciované zvenčí) **má tendenci se opakovat** (a zpevňovat), **pokud je sociálně oceněno, odměněno, posíleno.**

Experiment, který toto potvrzoval, prováděl Edward Lee Thorndike a Burrhus Frederic Skinner s kočkami, které zavřeli do klece. Tyto kočky musely najít páčku, která jim umožnila dostat se ven k jídlu. Kočky po dalším zavření v kleci si rychleji otevřely klec páčkou. Tím, že byly odměňovány potravou se naučily otvírat si klec.

V realitě **platí tato jednoduchá rovnice v kontextu všech vnitřních (osobnostních) zvláštností a situačních vlivů. Např. předvádění se hysteroidního žáka bude posíleno i (zdánlivě) negativní odezvou – třeba okamžitým fyzickým trestem ze strany učitele.**

Právě proto, že byla touto „veřejnou exekucí“ realizována a dokonce dramaticky podtržena jeho touha se předvést. **Jeho přání tak bylo učitelem akceptováno a jeho potřeba uspokojena.**

Někteří autoři mluví o „**sociálním podmiňování**“, či „**učení podmíněném úspěchem**“ (německý psycholog Peter R. Hofstatter – nar. 1913). Užíván je i pojem „**kanalizace**“ (zpevňování ,**navykání spojené s diferenciací posilujících podnětů** – americký psycholog Gardner Murphy – 1895)

Posilování reakcí dítěte má i své aspekty spojené s charakteristikami osoby, která je zdrojem posílení.

Z výzkumů (Stevenson, Keenová a Knights, 1963) vyplynulo, že

1) ženy dosahují (u předškolních dětí) výraznějšího zpevnění výkonů (při konstruktivní hře) než muži.

Vysvětlení autorů: zpevňující efektivita matky získaná na základě uspokojování základních životních potřeb se generalizuje i na jiné ženy.

2) rodiče ve srovnání s cizími lidmi zpevňují chování dítěte méně efektivně než cizí lidé (Koudelíková, 1972)

Někteří autoři užívají pojem **tvarování** nebo **modifikace chování** a míní jím v podstatě **skutečnost, že určité chování, které se velmi blíží chování cílovému** (tj. žádoucího z hlediska výchovného) **je výběrově posilováno**,. Méně žádoucí, až nežádoucí formy chování jsou „přehlíženy“. Tento příklad zároveň zdůrazňuje, že **opakem posilování je „inhibice“, „utlumování“ určitých projevů**. Inhibice je vlastně **vyhasínáním neposilovaných spojení** analogicky, jak je tomu při vytváření a vyhasínání podmíněných reflexních spojení.

3. Observace (odezírání)

- **Vnímáme kolem sebe chování druhých** a reagujeme na to, jak je toto chování přijímáno okolím, zda je chváleno nebo kritizováno
- I když se odměna nebo trest netýká přímo nás, **uvědomujeme si co je považováno v určité situaci za vhodné a co ne**
- **Osvojujeme si určité formy chování**

4. Anticipace (očekávání)

- Jednotlivci i sociální skupiny ovlivňují průběh sociálního učení také tím, že projevují **očekávání toho, jak se bude jedinec chovat.**

Např. matka říká: „Dokážeš to, jsi šikovný!“
Důvěra ve schopnosti posílí touhu po dosažení cíle – např. maturity svého dítěte.

5. Imitace (napodobování)

Bez napodobování se lidský jedinec neobejde

Napodobováním se učíme:

- **Řeči**
- **Mimice**
- **Gestikulaci**
- **Zdrženlivému nebo živému projevu citů**
- **Přejímání různých druhů zábavy**
- **Trávení volného času**
- **Způsobu chování k ostatním lidem**

- **Nápodobou (imitací)** je míněno chování, které jedinec přebírá, protože je k němu motivován. Přejímáno je takové chování jiného člověka, jímž přejímající dosahuje podobných nebo shodných cílů a uspokojení potřeb, jako má „přejímaný“ (napodobovaný).
- Například pokud osoba zjistí, že agresivní chování (agrese) u jiného vede ke chtěným výsledkům, tak bude agresivitu také používat, aby docílila svých přání a výsledků.

- **Nápodoba nemusí být vždy vědomá**, ale často probíhá neuvědomovaně, nebo ne zcela uvědomovaně, protože výběr obstarávají procesy mimo aktuální vědomí.
- **Jaký je rozdíl mezi nápodobou a observací?** Observační učení probíhá na základě pozorování "modelové" situace, kdy pozorující vidí i reakci na chování pozorovaného, podle toho pak chování zařazuje do svého repertoáru.

- Známým je tzv. ***Bobo experiment***, který prokazuje existenci observačního učení. Experimenty [Alberta Bandury](#) a [E.A. Rosse](#) ([1963](#)) ukázaly, že **děti častěji napodobují model, který v určité situaci vykazuje větší moc.** Výzkum probíhal s panenkou „Bobo“. Zjištěním bylo, že děti byly agresivní na panenku, pokud viděly dospělého člověka, který panenku bil.

Podle mnohých výzkumů jedinec přebírá i takové vzorce (způsoby) chování, za které sice není bezprostředně odměněn, ale za které je odměněn model, pokud ovšem korelovaly cíle nebo potřeby napodobujícího jedince a modelu.

Tzn. že „přejímáno“ je takové chování jiného člověka, jímž dosahuje podobných či dokonce shodných cílů, event. uspokojení blízkých či totožných potřeb, jako má „přebírající“ jedinec. Nápodoba jako sociální učení je vždy výběrová.

6. Identifikace (ztotožnění)

- Vyjadřuje **ztotožnění se s osobou, k níž má jedinec vztah a chce se jí přiblížit, přizpůsobit.**
- Je to **záměrné úsilí o převzetí způsobů chování a jednání modelu.**

- **Učení identifikací** má mnohé společné rysy s učením nápodobou. Opět jde o situaci, kdy jedinec přejímá chování druhého člověka. Jiný je však **motiv**. Při identifikaci se vybírá objekt (vzor) nápodoby, přejímán je celek, oproti učení nápodobou, kdy je přejímáno pouze určité chování.

- **Identifikace** znamená **ztotožnění a přejímání chování** - je způsobeno **citovým vztahem nebo obdivem k určité autoritě, kterou jedinec napodobuje, protože by chtěl být jako ona.**
- Identifikace je **běžná v období dětství**, kdy dítě chce „být jako on“ a identifikuje se s rodičem, ke kterému má **citovou vazbu**. Identifikace s modelem je častá také **v období puberty**, kdy to nejsou rodiče, ale jiné idealizované osoby.

- P. Weinreich rozlišuje dva typy identifikace – *empatickou a rolově-modelovou*. Empatická identifikace je vnímáním identity jako pozitivní či negativní osobnostní vlastnosti.

Rolově-modelová je určena idealistickou identifikací s ideálním modelem, tedy „být jako on“ a nebo naopak „jen nebýt jako on“.

Vliv masmédií

- **Masmédia** = masová média (oslovují masy = velké skupiny lidí). Patří mezi ně: tisk, rozhlas, televize, internet, knihy.
- Masmédia **ovlivňují názory a postoje a formují hodnoty a způsoby chování**
- Na každého z nás, aniž si to kolikrát uvědomujeme, mají informace velký vliv
- Negativní dopad informačních a komunikačních technologií na chování dítěte...

Sociální zralost

- Začlenění se do společnosti
- Schopnost zvládat různé sociální role
- Přijímání a dodržování sociálních norem
- Sdílení a předávání hodnot dané společnosti a kultury
- Sociální dovednosti a znalosti (komunikace)
- Schopnost spolupráce, pomoci a oběti (prosociální chování)